

KIRGIZ HUKUKU İLE TÜRK BORÇLAR HUKUKU'NDA SÖZLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ VE SINIRLARI

Mursalim MAKSUTOV*

Öz

Hukuk alanının bir dalı olarak ele aldığımız Borçlar Hukuku, günümüzde çok gelişmektedir veya toplumda sıkça kullanılmaktadır. Dünyada ekonomi durumumuz hızla geliştikçe borçlar hukuku da artta kalmamaktadır. Bu nedenle, çalışmamızın başlığı olan Borçlar Hukuku'nda “sözleşme özgürlüğü” ele alınacaktır. Burada sözleşme özgürlüğü, sözleşme özgürlüğünün sınırları ve sözleşme özgürlüğünün türleri incelenerek anlatılacaktır.

Borçlar Hukuku'nda sözleşme özgürlüğünün amacı, sosyal ve ekonomik bir araç olan sözleşmelerin taraflarca serbest şekilde akdedilmesini ve hukuksal olarak güvenliği sağlamaktadır. Bu sözleşmelerin taraflarca nasıl yapıldığını ve yapılan sözleşmelerdeki hukuki uyumsuzlukları nasıl çözebileceğimizi bilmek için Kırgız Hukuku ile Türk Borçlar Hukukunu karşılaştırarak inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler

Türk Borçlar Hukuku, Kırgız Medeni Hukuku, Avrupa Sözleşmeler Hukuku, Sözleşme Özgürlüğü, Sözleşme Özgürlüğü'nün Sınırları, Sözleşme Özgürlüğü'nün Türleri, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Hukuku Yüksek Lisans Öğrencisi

FREEDOM OF CONTRACT AND LIMITS ON KIRGIZ LAW AND TURKISH OBLIGATIONS LAW

Abstract

This Law of Obligations, which we have dealt with as a branch of the law field, is highly developed nowadays or it is frequently used in society. As our economic situation in the world rapidly develops, the law of debts also increases with same pace. Therefore, my study; Debt Law title is the "Freedom of contract" will be discussed here in my article. Here, freedom of contract, limitations of freedom of contract and types of freedom of contract will be discussed and analyzed.

In the laws on debt, freedom of contract is a tool of social economic; that must ensure free and safe laws for both the parties in contract. These contracts will be explained by comparing the Kyrgyz law and Turkish law of debts to know how to deal with, the legal disputes in the contracts and finding the solution of such disputes.

Keywords

Türkish Debt Laws, Kyrgyz Civil Laws, European Contract Laws, Contract of Freedom, Limitations Of Contract Freedom, Types Of Contract Freedom, No: 6098 Law Of Turkish Debt.

GİRİŞ

Sözleşme özgürlüğü ilkesi Avrupa Sözleşmeler Hukukunda olduğu gibi, tüm çağdaş hukuk düzenlerinde 19. yüzyıldan bu yana benimsenerek uygulanmış olan temel bir ilkedir. Dünyanın her tarafında hukuk alanı büyüdükçe sözleşme özgürlüğü ve sözleşme türleri günden güne gelişmiş bir alanı kapsamaktadır. Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde hukuki, sosyal ve ekonomik bir araç olan sözleşmenin, tarafların serbest iradelerinin karşılıklı olarak mutabakata varması sonucu akdedilmesi, şüphesiz ki gerekli ve önemli olmaktadır. Bu sözleşmenin nasıl yapılması gerektiğini ve taraflar arasındaki anlaşmazlıkların nasıl çözülebileceğini bilmemiz için bilimsel araştırmaları yapmak zorundayız. Bu nedenle Türk ve Kırgızistan Borçlar Hukukundaki benzerlikleri belirteceğiz.

Bu noktada belirtmemiz gerekir ki; Türk Borçlar Kanunu ayrı bir kanun olarak var olmasına rağmen, Kırgızistan'da Borçlar Hukuku'na ilişkin hukuki düzenleme temel olarak Medeni Kanun'un içinde yer almaktadır.

Bilindiği üzere, Borçlar Hukuku, kişiler arasındaki borç ilişkilerini konu alır. Bu haliyle aynı zamanda, Eşya Hukuku ve Miras Hukuku gibi Medeni Hukukun malvarlığını ilgilendiren dalları arasında yer alır. Türk Hukukunda, Borçlar Hukukuna ilişkin hükümler her ne kadar Medeni Kanun'undan ayrı bir Kanun içerisinde yer alıyor olsa da, Borçlar Kanunu, Medeni Kanun'un bir dalı ve tamamlayıcısıdır. Bu husus, Türk Borçlar Kanun'unun 646. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir. *'Bu Kanun, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'un Beşinci Kitabı olup, onun tamamlayıcısıdır.'*

I. TÜRK BORÇLAR HUKUKU'NDA SÖZLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ VE SINIRLARI

A. Genel Açıklama

Sözleşme özgürlüğü, sözleşmenin kurulması ve koşullarının belirlenmesinde kişilerin özgür iradeleriyle karar verebilme serbestliğini ifade eder. Buna göre sözleşme dediğimiz borç kaynağı, ancak kişinin kendi serbest iradesi varsa hak veya borç doğurabilir.

Sözleşme özgürlüğü, iki özgürlüğü içermektedir: Bir yandan kişinin kendi iradesi ve isteği olmadan borç altına sokulmasının mümkün olmama-

sını ifade ederken; diğer yandan kişinin dilediği konuda ve koşullarda sözleşmeler yapılabilme ve haklar elde edebilme özgürlüğünü de kapsar.

Tarafların, yapacakları sözleşmenin konu ve kapsamını serbestçe tayin edebilmelerine ‘sözleşme serbestliği’ denir. Taraflar, sözleşmeyi yaparken, Borçlar Kanunu’muzda düzenlenmiş bulunan çeşitli sözleşme tipleriyle (örneğin, alım-satım, kira, bağışlama vb.) bağlı değildirler. Taraflar, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler (6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m. 26). Kanunda yer almayan bir sözleşme tipi yaratabilirler veya karma nitelikte sözleşmeler yapabilirler¹. Burada eklememiz gerekir ki, Borçlar Hukuku geniş bir kapsamı içerdiğinden dolayı Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri kurallarında yer alan madde 1: 102’de de hükme bağlanmıştır. Bu hükümde sözleşme özgürlüğü şu şekilde ifade edilmiştir: “Taraflar sözleşme yapmada ve sözleşmenin içeriğini belirlemede, iyi niyet kurallarının ve bu ilkelerle düzenlenmiş olan emredici kuralların icaplarına uymak kaydıyla, serbesttirler. Taraflar bu ilkelere aksine hüküm olmadıkça ilkelerin herhangi birinin uygulanmasını hariç tutabilir veya onlardan ayrılabilir veya onların hükümlerini değiştirebilirler.”².

Sözleşme özgürlüğü, aynı zamanda bireylerin ve grupların hükümet kısıtlaması olmadan sözleşme yapabilmesi durumunu ifade eder. Ancak bazı hallerde bu kısıtlamaları görmekteyiz. Bu duruma örnek olarak asgari ücret, rekabet hukuku ya da fiyat sabitleme gibi benzeri hükümet kısıtlamaları gösterilebilir. Sözleşme özgürlüğü laissez-faire ekonominin temelini de oluşturur ve serbest piyasa liberteryenizminin köşe taşıdır³.

B. Sözleşme Özgürlüğünün Türleri

1. Sözleşme Yapıp Yapmama Özgürlüğü:

Kişiler, kural olarak, bir sözleşmeyi yapıp yapmamakta tamamen özgürdürler. Kimse, istemediği bir sözleşmeyi yapmaya zorlanamayacağı

¹ Reisoğlu, Sefa: Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), 22 Bası, İstanbul 2011, s. 130.

² Dayınlarlı, Kemal: Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri, Ankara 2005, s. 3.

³ https://tr.wikipedia.org/wiki/Sözleşme_özgürlüğü (Erişim Tarihi 26.05.2016).

gibi, istediği bir sözleşmeyi yapmaktan da alıkonamaz⁴. Nitekim Türk Anayasası'nın 48'inci maddesinin birinci fıkrasına göre, “*Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.*” (1982 Tarihli Türk Anayasası, 48 madde).

Sözleşme özgürlüğünü oluşturan kısmi özgürlüklerden sözleşme yapma özgürlüğünün kapsamında iki alt özgürlük vardır. Bunlardan ilki olan “*sözleşmeyi yapıp yapmama özgürlüğü*”, kural olarak bir kimsenin dilediği sözleşmeyi yapabilmesini ve istemediği bir sözleşme ilişkisi içinde bulunmaya zorlanamamasını ifade eder. Çünkü sözleşme yapmayı kabul etmek kadar, bir sözleşme ilişkisine girmemek de yasal ve hukuka uygun bir hakkın kullanımınıdır. Bu kapsamdaki diğer alt özgürlük olan “*sözleşmenin karşı tarafını seçme özgürlüğü*” ise; kural olarak herkesin sözleşme ilişkisini kurmak istediği kişiyi seçebilme hürriyetinin ifadesidir. Bir başka deyişle, hiç kimse, istemediği bir kişiyle sözleşme yapmak zorunda değildir ve bu durum sözleşmenin tarafları için karşılıklıdır. Sözleşme yapma özgürlüğüne bizim hukuk sistemimiz içinde getirilen belli başlı sınırlar “kişi ya da kurumun iznine tabi tutulan hukuki işlemler” ile “sözleşme yapma mecburiyeti hallerinde” kendisini göstermektedir⁵.

2. Sözleşmenin Karşı Tarafını Seçme Özgürlüğü

Kişiler, karşı taraf ile sözleşme yapıp yapmamakta zorunlu tutulmadığı gibi karşı tarafı seçme özgürlüğüne de sahiptir.

Ancak, sözleşmenin karşı tarafını seçme de mutlak nitelik taşımaz. Sözleşme yapma zorunluluğunun bulunduğu hallerde, gayet tabiidir ki sözleşmenin karşı tarafını seçme açısından da özgürlük yoktur. Mesela: Su, elektrik, gaz gibi imtiyazlı durumdaki kuruluşlar ile sözleşme yapmak zorunludur.

Yasal önalım (kanunu şufa) hakkında da benzer bir durum söz konusudur (Türk Medeni Kanunu m. 732-734). Zira önalım yükümlüsü, şartları olduğu zaman önalım konusu şeyi, önalım hakkı sahibine devretmek mecburiyetindedir; bu konuda seçim hakkı yoktur.

⁴ **Ayan**, Mehmet: Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), 7 Bası, Konya 2012, s. 10.

⁵ **Ateş**, Derya: “Sözleşme Özgürlüğü Yönünden Dürüstlük Kuralları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 72, 2007, s. 79.

3. Sözleşmenin İçeriğini Belirleme Özgürlüğü

Sözleşmeyi meydana getiren kişiler, sözleşmenin içeriğini de diledikleri gibi oluşturabilme özgürlüğüne sahiptirler.

4. Sözleşmenin Şeklini Seçme Özgürlüğü

Sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir.

Kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. Öngörülen şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hüküm doğurmaz (6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m. 12). Kanunda belirtildiği gibi bazı sözleşmeler için yazılı ve yasal şekil getirilmiş olabilir. Bu durumda taraflar, şekle tabi olmayan bir sözleşmeyi, arzu ederlerse yazılı veya resmi şekilde yapabilirler. Böyle bir durumda iradi şekilden söz edilir ve bu da, aksi yönde bir kararlaştırma yoksa, yine geçerlilik şartı sayılır (TBK m. 17/1).

5. Sözleşmenin Hükümlerinde Değişiklik Yapma Özgürlüğü

Kişiler, daha önce yaptıkları bir sözleşmenin hükümlerini sonradan değiştirebilirler. Kural olarak bu konuda da serbestlik söz konusudur. Sadece kanunun yazılı şekil şartı öngördüğü bir sözleşmenin değiştirilmesi yönündeki anlaşmaların da yazılı şekilde yapılması gerekir (TBK.m.13/I, c.1). Aynı esas, resim şeklinde hazırlanmış sözleşme için de geçerlidir (TBK. m.13/II, c.2)⁶.

6. Sözleşmeyi Ortadan Kaldırma Özgürlüğü

Kendi aralarında sözleşme imzalayan kişiler, meydana getirmiş oldukları bu sözleşmeyi tamamen ortadan kaldıracabilecekleri gibi, sözleşmenin bir bölümünü de ortadan kaldırabilme özgürlüğüne sahiptirler.

C. Sözleşme Özgürlüğünün Sınırları

Sözleşme özgürlüğünün sınırları, tarafların sözleşme yaptıkları sırada hiçbir düzeye aykırı gelmemesini anlatmaktadır. Bu hususta Türk Borçlar

---

⁶ Ayan, s. 11.

Kanunu'nun 27'nci maddesi incelenmelidir. Bu hükme dayanarak bu sınırlar, aşağıda beş temel başlık altında incelenecektir.

1. Emredici Hukuk Kurallarına Aykırılık

Emredici hukuk kuralları, taraflarca aksi kararlaştırılmayan kurallardır. Dolayısıyla, sözleşmenin içeriği emredici nitelikte bir kurala aykırı ise sözleşme kesin hükümsüz olacaktır. Her ne kadar borçlar hukukunda tarafların irade serbestisinin hukukun diğer alanlarına göre daha geniş olmasına, dolayısıyla borçlar kanunu hükümlerinin genellikle taraflarca aksi kararlaştırılabilen yedek hukuk kuralı niteliği taşımasına rağmen, borçlar hukuku alanında da emredici hükümler yer almaktadır. Borçlar hukuku alanındaki emredici hükümlerin genellikle ekonomik ve sosyal açıdan zayıf durumda olanları ve kişilik haklarını koruma amacına dayandığı ifade edilmektedir.

2. Kamu Düzenine Aykırılık

Kamu düzeni kavramının içeriğindeki belirsizlik sebebiyle, sözleşme özgürlüğünün sınırlanmasında kamu düzenine aykırılık kavramına yer verilmesi eleştirilmektedir. Bununla beraber yürürlükten kalkan 818 sayılı Borçlar Kanununda olduğu gibi, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu da sözleşme özgürlüğünün sınırlanmasını, diğer ifadeyle sözleşmelerin geçersizlik hâllerini düzenleyen TBK m. 27 hükmünde kamu düzeni kavramı muhafaza edilmiştir. Esasen, uygulamada çok defa, kamu düzenini koruma amacıyla düzenlenmiş bir emredici hukuk kuralına aykırılık sebebi ile sözleşmenin kesin hükümsüz sayıldığı hâllerle karşılaşılır. Bu bakımdan, emredici bir kurala aykırı olmamasına rağmen, kamu düzenine aykırılık sebebi ile kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi bir sözleşme ile karşılaşılması pek mümkün gözükmemektedir.

3. Kişilik Hakkına Aykırılık

Yukarıda belirtildiği gibi, emredici hukuk kurallarının bazıları esasen kişilik hakkını koruma amacına dayanırlar. Bu nitelikte bir kuralı ihlal eden sözleşmeler emredici hukuk kuralına aykırılık sebebi ile kesin hükümsüz sayılır. Bununla beraber, herhangi bir emredici kurala aykırılık teşkil etmese de sözleşmenin içeriğinin kişilik hakkına dâhil değerleri ihlal etmesi sözleş-

menin kesin hükümsüzlüğü sonucunu doğurur. Sözleşmede, bir tarafın ekonomik özgürlüğünün ortadan kaldırılmasına veya aşırı ölçüde sınırlanmasına yol açacak hükümlere yer verilmesi, örnek olarak bir kimsenin hiçbir zaman taşınmaz maliki olmayacağı veya ticari faaliyette bulunmayacağını taahhüt etmesi kişilik hakkına aykırılık sebebiyle kesin hükümsüzdür.

4. Ahlaka Aykırılık

TBK m. 27 hükmünde, ahlaka aykırı sözleşmelerin kesin hükümsüz olacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde, konusu ahlaka aykırı nitelik taşıyan sözleşmeler geçersiz sayılacağı gibi, amacı ahlaka aykırı sözleşmeler de kesin hükümsüzlük yaptırımını ile karşılaşır. Örnek olarak, cinsel ilişkide bulunulmasına aracılık taahhüdünü içeren, üçüncü kişinin zarara uğratılmasını amaçlayan sözleşmeler ahlaka aykırı olduğu gibi, sözleşmede bir tarafın yükümlülüğünün kişilik hakkını ihlal edecek nitelikte olması da sözleşmenin ahlaka aykırılığı sonucunu doğurur.

Yukarıda belirtildiği gibi, bu hâllerde kişilik hakkına aykırılık da söz konusudur. Sözleşmenin geçersizliğine sebep olacak ahlaka aykırılık toplumda yerleşmiş ahlak anlayışına aykırılığı ifade eder. Sözleşmenin ahlaka aykırılık sebebi ile geçersiz sayılabilmesi için her iki tarafın da ahlaka aykırı amaca yönelmesi gerekir. Sözleşme taraflarından sadece birinin ahlaka aykırı amaç gütmesi hâlinde, diğer taraf bu amacı bilmiyorsa, sözleşmenin ahlaka aykırılık sebebi ile geçersizliğinden söz edilemez. Bununla beraber, diğer taraf ahlaka aykırı amaca yönelmemekle birlikte karşı tarafın ahlaka aykırı amaç gütmesi sebebiyle sözleşme ilişkisinden daha fazla menfaat temin ettiği hâllerde de sözleşmenin ahlaka aykırı sayılacağı sonucuna varılmaktadır.

5. İmkânsızlık

TBK m. 27/I hükmü, konusu imkânsız olan sözleşmelerin de kesin hükümsüz olacağını öngörmektedir. Sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğuran imkânsızlığın iki unsurunun bulunması gerekir. Bir kere, imkânsızlık sözleşmenin yapıldığı anda mevcut olmalıdır. Sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelen imkânsızlık sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğurmaz. İkinci olarak, imkânsızlığın objektif nitelik taşıması gerekir. Şu hâlde,

imkânsızlık sadece borçlu açısından değil, herkes için söz konusu olmalıdır. Sözleşme konusu tablonun sözleşmenin yapıldığı esnada yanmış olması, özel mülkiyete tabi olmayan taşınmazın satışı, satış sözleşmesi konusu olan malın ithalinin yasaklanması sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğuran imkânsızlık hâlleridir. Verilen örneklerden anlaşılacağı üzere, imkânsızlık, maddi sebeplerden kaynaklanabileceği gibi, hukuki imkânsızlık olarak da ortaya çıkabilir. Her iki hâlde de sözleşme kesin hükümsüzdür.

Sözleşme konusu edimin imkânsız olduğunu bilmesine rağmen sözleşmeyi yapan taraf sözleşmenin geçersizliği sebebiyle karşı tarafın uğradığı zararı gidermekle yükümlüdür. Şu hâlde, objektif nitelik taşımayan ve sonradan ortaya çıkan imkânsızlık hâlleri sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğurmayacaktır. Bu hâller ifa imkânsızlığına sebebiyet verir ve bu husustaki hükümlere tabi olur⁷.

II. KIRGIZİSTAN BORÇLAR HUKUKU'NDA SÖZLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ VE SINIRLARI

A. Genel Açıklama

Sözleşme özgürlüğü, hukukun temel ilkelerinden biridir. Kırgız Cumhuriyeti'nin Medeni Kanunu, medeni hukukun en önemli ilkelerinden biri olan sözleşmesi özgürlüğü (Kırgız Cumhuriyeti'nin (K.C.) Medeni Kanununun 382 maddesi) ilkesini 382. maddesinde düzenlemiştir. Bu ilke, bir hukuk sözleşmesinin hukuki temellerini tanımlar. Sözleşme özgürlüğü ilkesi dört türden oluşur. Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanun'un 382 maddesine göre:

- 1.** Vatandaşlar ve tüzel kişiler sözleşme özgürlüğünün sonuçlandırılması için tarafların iradeleri tek yönlü ve karşılıklı olmalıdır. Kimse, bir sözleşme yapmaya zorlanamaz. Ancak istisnai olarak sadece izin verilen ya da doğrudan yasayla sağlanan sözleşmelerde (örneğin, kamu sözleşmeleri, K.C. Medeni Kanunu'nun 386. maddesinin 3. fıkrası) ya da gönüllü bir zorunluluğun var olduğu sözleşmelerde kabul edilir (örneğin, kanun uyarınca bir ön sözleşme, K.C. Medeni Kanun'un 388. maddesi).

⁷ **Öğüz**, Tufan/**Ergüne**, Mehmet Serkan/**Erişgin**, Nuri: Borçlar Hukuku, 1. Baskı, Eskişehir 2013, s. 32-37.

2. Taraflar dilediği kişiyle, dilediği sözleşmeyi yapabilir. Buradaki temel şart, tarafların anlaşması mevzuatın hükümleriyle aykırı olmamalı ve diğer konularda tarafların haklarını ihlal etmemeli.
3. Taraflar mevzuat tarafından düzenlenmiş olan çeşitli sözleşmelerin unsurlarını içeren bir sözleşme yapabilirler (Atipik Sözleşme-Karma Sözleşme-). Taraflarca oluşturulan karma sözleşmeye, tarafların aksine bir anlaşması bulunmadığı veya sözleşmenin niteliğinden aksi anlaşılmadığı sürece, bazı unsurlarının alınarak oluşturulduğuna göre sözleşmelerin kanuni hükümleri uygulanır.
4. Taraflar, sözleşmenin koşullarını (sözleşmenin ifa edileceği zaman, sözleşmenin konusu, şekli, fiyatı, kalitesi, vs.) serbestçe belirleyebilir (Kırgız Cumhuriyeti Medeni Kanunu'nun 383 maddesi). Kanun yürürlüğe girmeden önce yapılan sözleşme, tarafların bağlantıları bu kanunun 3. maddesi ile yürürlüğe uygulanacaktır.
5. Sözleşmenin içeriği, koşulları taraflarca belirlenmez ve bu hususta da mevzuatta düzenleyici bir kural bulunmazsa, bu husustaki belirsizlik, örf ve adet kurallarına göre belirlenir. (08/05/1996 tarihinde 15. Sayılı K.C. Medeni Kanunu m. 382).

Taraflar sahip oldukları malları, ekonomik bağımsızlığı kapsamında, bağımsız olarak dilediği fiyatta satışa sunabilir, ancak bu husustaki sözleşme özgürlüğü, iş ve hizmetlerin piyasa değeri doğrultusunda ve diğer katılımcılarla eşit şartlarda rekabet etme hakkına sahip olacaktır.

Aynı zamanda, bu özgürlük, gelişmiş piyasa ekonomisi kapsamında mutlak bir karaktere sahip olmayıp, kamu yararına belirtilen sınırlamalara tabi olması kaçınılmazdır. Piyasa ekonomisi, ne kadar sınırsız olursa olsun, bu sınırsızlık, tam bir sınırsızlık değildir; kanun tarafından izin verilen belirli bir davranış ölçüsünde söz konusu olur.

Mevcut mevzuata göre, vatandaşların ve tüzel kişilerin akdettikleri sözleşmeler, bu kişilerin korunması amacıyla, önemli sayıda zorunlu norm içerir. Bu tür standartların oluşturulması, ulusal çıkarların; tarafların sözleşmelerden doğan bazı haklarının ve bilhassa mülkiyet haklarının korunması için bir ihtiyaçtır. Bu standart sözleşmeler, bireylerin bazı tekel nitelikte

satılan ve sunulan ürünlere ilişkin sözleşmenin şartlarının matbu bir formda belirlendiği sözleşmelerdir.

Taşıma, inşaat, her türlü enerji arzı ve iletişimin yürütülmesine ilişkin bu tür sözleşmeler mutlaka hem sözleşmelerin koşulları hem de sonucu bakımından, eşitliğinin sağlanması amacıyla, gerekli bir takım teknik kural-lara bağlanmıştır.

Bir sivil sözleşme ilkelerine sözleşme özgürlüğü ilkesine ek olarak tarafların hukuki eşitlik ve sözleşme ekonomik bağımsızlık ilkelerini içerebilir⁸.

B. Sözleşme Özgürlüğünün Türleri

Sözleşme kavramı sözleşme sınıflandırılması ile sıkı bağlantıda olma-sını anlatmaktadır. Çok ve çeşitli olan genel sözleşmelere yönelik faaliyetin sınıflandırılmasını ifade etmektedir. Sözleşme özgürlüğünün türlerine ilişkin birçok kaynakta değişik görüşler belirtilmiştir. Bu kaynaklarda sözleşmenin sınıflandırılması ve genel benzerlikleri anlatılmaktadır.

Sözleşmelerin türlerine göre ayrılması, sadece teorik değil pratik açıdan da önemlidir. Kişilerin gereksinimlerine göre olumlu ve faydalıdır. Bu sözleşmelerin pratik olarak türlere ayrılması, hukuki ilişkileri tespit etme ve kişilerin hukuki işlemlerinde olumlu etki göstererek durumu kolaylaştırabilir.

Sözleşmeler amaçlarına göre türlerine ayrılabilir.

Sözleşmeler ayrıca tarafların toplam sayısına ve sözleşmedeki hukuk-ların ve sorumlulukların boyutuna göre de tek taraflı, çift taraflı ve çok taraflı olarak türlere ayrılmaktadır.

1. Tek taraflı sözleşmeler: Tek taraflı sorumlu yönetime ait olan sözleş-meler; bu sözleşmede birinci taraf hukuklara sahiptir ikinci taraf ise görevlere sahiptir (bağış, kredi, bank katkıları).
2. Çift taraflı sözleşmeler: (Çift taraflı bağlayıcılar) sözleşmelerde iki taraf da aynı hukuklara hem alacaklı hem de borçlu hakkına sahiptir. (alım satma, kira ve taşıma sözleşmeleri).

⁸ **Murzabekova**, Jıpara: Medeni Hukuk Sözleşmeleri, Bıшкеk 2012, s. 12-14.

3. Çok taraflı sözleşmeler: Üç ve bundan çok taraflı sözleşmelerdir. Çok taraflı sözleşmelerde katılımcılar aynı haklara ve birbirine olan aynı sorumluluklara sahiptir.
4. Rıza sözleşmesi (*consensus rıza, anlaşma*) tarafların hukuk ve sorumlulukları tarafların anlaşmasıyla ortaya çıkmaktadır. Rıza sözleşmesi alım satım sözleşmesi, katkı sözleşmesi, müteahhit sözleşmelerini içerir.
5. Gerçek sözleşme, sözleşme uygulandıktan sonra gerçek sözleşme olmaktadır. Bunlar para transferi ve mal sözleşmesi. Gerçek sözleşme kredi anlaşması, depolama, banka mevduatı sözleşmeleri uygulandığı zaman tarafların sorumluluğu ortaya çıkmaktadır.

C. Sözleşme Özgürlüğünün Sınırları

Sözleşmenin içeriğinde yer alan sözleşmenin koşullarında, sözleşmeden doğan hukuki ilişkiden, içeriğini oluşturan tarafların hak ve yükümlülüklerini oluşturan öğelerden söz edilmektedir.

Yasal olarak kabul edilen sözleşmenin içeriği, tarafların hak ve yükümlülüklerini oluşturmaktadır. Buna karşılık, anlaşma, sözleşme şartlarına ilişkin işlem tutarının içeriğini de kapsar. Sözleşme antlaşmanın kendi içeriğine bağlıdır ve medeni yasal sorumluluk içerik oluşumu üzerinde doğrudan etkisi vardır.

Sözleşme (sözleşme koşulları) koşulları - antlaşma yürürlüğe girmesinden sonra bu sistemli modeli (detay toplam sözleşme programı) tarafların davranışları ortaya çıkmaktadır. Sözleşme şartları belli grupları bir araya getirmektedir. En yaygın olarak üç grubun şartları elde edilmiştir: gerekli düzenli ve rastgeledir.

Anlaşmanın temeli gerekli olan şartlardır. Bunlar, taraflarca kabul edilmiş, yasal gücünü kazanmış olarak yapılan sözleşmelerdir. Diğer bir deyişle, bu sözleşmede minimum koşulların yer alması gerekmektedir. Belirli sözleşme için esas şartların farklı koşulların türleri ve sözleşmeye giren şahıslar tarafından tamamlanabilir.

K.C. Medeni Kanununun 393. maddesinde gerekli koşullar dikkate alınarak: Sözleşmenin bazı şartları (aslında sözleşme konusunda herhangi bir

sözleşme zorunlu bir koşul olarak gösterilmesi gerekmektedir. Anlaşmada sözleşme konusunun açık gösterilmemesi anlaşma anlamını yitirmektedir bu nedenle sonucu imkânsız hale gelmektedir.), kanunlarda belirlenmişti. Bazı durumlarda, önemli koşullar açıkça kanunlarda gösterilmiştir. Örneğin, sigorta sözleşmesinin gerekli şartları, K.C. Medeni Kanun'un 935 maddesinde; mülkiyet güven yönetimi sözleşmesinin gerekli şartları K.C. Medeni Kanun'un 852. maddesinde belirtilmiştir.

Bu gruplar genellikle yasal literatüründe yaygın olarak adlandırılan sözleşme şartlarını oluşturmaktadır. Onlar sözleşmelerin ortak tipik koşullarını yansıtmaktadır ve ihtiyarı kurallara göre yapılmaktadır. Bu koşullar geri çekilebilmektedir ve tarafların istediği şartlarda sözleşmede sapma olabilmektedir. K.C. Medeni Kanunun 391.maddesinde yürürlüğe giren sözleşmelerin türleri için uygun olan düzeyde basında yayınlanmaktadır.

En değerli üç gruptaki şartlar sonraki sözleşmelerde bazı şartlar ile birlikte hem hukuki hem de teknik olabilmektedir. Bunlar arasında; sözleşmede katılımcıların atanması ve onların hukuki adresleri (vatandaşların ikameti ve hukuki büroların yeri) sözleşmenin dili, yapıldığı yeri ve tarihi, yanı sıra atanan tarafların ve sözleşmeyi imzalamaya yetkilinin imzaları atılmaktadır. Sözleşmelerin tüm şartlarında karşılıklı hak ve üyelerinin görevlerini etkilemeye devam etmektedir ve gerekli bütünlüğü ve netliği ile formüle edilmektedir.

Bu nedenle, yukarıda belirttiğimiz bilgilere dayanarak, hak ve sözleşme şartlarına yönetmeliklere uygun olarak sözleşme taraflarının iradesi ile belirlenen yükümlülükleri, içeriğini yapma sonucuna varabiliriz⁹.

III. KIRGIZ VE TÜRK BORÇLAR HUKUKUNUN KARŞILAŞTIRILMASI

A. Kırgız ve Türk Borçlar Hukukunun Karşılaştırılması

Yukarıda yazdığımız gibi, Kırgız ve Türk Borçlar Hukukundaki benzerliklerin ve aykırılıkların çok olmadığını ifade etmekteyiz. Bu nedenle Türk hukukunun daha geniş ve daha yaygın olduğundan söz edebiliriz. Burada

---

⁹ Murzabekova, s. 14-17.

Türk Hukukundan bahsederek; sözleşme özgürlüğü, sözleşmenin kurulması ve koşullarının belirlenmesinde kişilerin özgür iradeleriyle karar verebilme serbestliğini ifade eder. Buna göre sözleşme dediğimiz borç kaynağı ancak kişinin kendi serbest iradesi varsa hak veya borç doğurabilir.

Sözleşme özgürlüğü düşüncesi iki özgürlüğü içermektedir: Bir taraftan kişinin kendi iradesi ve isteği olmadan borç altına sokulmasının mümkün olmamasını ifade eder. İkinci taraftan ise kişinin dilediği konuda ve koşullarda sözleşmeler yapabilme ve haklar elde edebilme özgürlüğünü kapsar.

Ama söz veya konu nereye çoğalsa çoğalsın hukuki düşünceleri, kullanım tarzı, Devlette ve piyasada kullanım şekilleri bir birine aykırı gelmemektedir. Nihayet, Türk Sivil Sözleşme hukukuna ilişkin Kanun ayrı bir kitap olarak ya da Kanun olarak yürürlüğe girdiği karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ise Kırgızistan'da Medeni Kanununun içinde yer almaktadır. Eğer Kırgız Medeni Kanunundaki Sözleşme Özgürlüğünden bahsederek; Sözleşme özgürlüğü, hukukun temel ilkelerinden biridir. Kırgız Cumhuriyeti'nin Medeni Kanunu, medeni hukukun en önemli ilkelerinden biri olan sözleşme özgürlüğü (Kırgız Cumhuriyeti'nin (K.C.) Medeni Kanununun 382 maddesi) ilkesini 382. maddesinde düzenlemiştir. Bu ilke, bir hukuk sözleşmesinin hukuki temellerini tanımlar.

Sonuç olarak, metin içinde yazdığımız gibi sözleşme özgürlüğü kavramı, türleri, sınırları, bu sözleşmelerin temelini oluşturduğu önümüze çıkmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak, günümüzde Borçlar Kanunu, insanların çok ihtiyaç duyduğu, borç ilişkilerinden kaynaklanan sorunların çözümünde sık kullandığımız Kanunların başında yer almaktadır. 19.yy.'da başlayan kodifikasyon hareketleri ile sözleşme özgürlüğü ilkesi kendine, çağdaş hukuk düzenlerinde tam anlamıyla yer bulabilmiştir. Aynen bunun gibi her tarafta ekonomik bir gelişmiş alan ortaya çıkınca güçlenen işletmelerin tekeline girmeye başlayan ticari hayatın zamanla tecrübesiz, bilgisi olmayan zayıf olarak nitelen kişilerin işleme nedeniyle sözleşme özgürlüğü ortaya çıkabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ayan**, Mehmet: Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), 7. Bası, Konya 2012.
- Ateş**, Derya: “Sözleşme Özgürlüğü Yönünden Dürüstlük Kuralları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı : 72, 2007.
- Dayınları**, Kemal: Avrupa Sözleşme Hukuku İlkeleri, Ankara 2005.
- Murzabekova**, Jıpara: Medeni Hukuk Sözleşmeleri, Bişkek 2012.
- Öğüz**, Tufan/**Ergüne**, Mehmet Serkan/**Erişgin**, Nuri: Borçlar Hukuku, 1. Baskı, Eskişehir 2013.
- Reisoğlu**, Sefa: Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), 22. Bası, İstanbul 2011.

